

УДК:
37.01342:364.048.6.

Березовська Л.І.
Кандидат педагогічних наук

Реабілітація дітей з особливими потребами як соціальна проблема

Традиційним для української культури є етичне, гуманне, милосердне і толерантне ставлення до дітей та молоді, які потребують особливої уваги внаслідок інвалідності або відхилень у фізичному чи розумовому розвитку.

На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої ця категорія дітей протягом довготривалого часу залишалася соціально незахищеною і навіть певною мірою ізольованою від соціуму, а відкрите обговорення проблем, стосовно інвалідності – було непопулярним у суспільстві.

За роки незалежності України проблемі захисту дітей з обмеженими функціональними можливостями приділяється все більше уваги. Позитивну роль у цьому відіграв Закон України від 16 листопада 2000 року "Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам", де вперше порушене питання про необхідність пошуку шляхів і механізмів поліпшення життя таких дітей та створення умов для їхньої інтеграції в суспільство.

Певним стимулом в активізації соціально-реабілітаційної роботи з дітьми-інвалідами став Указ Президента України від 2 грудня 2002 року "Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту інвалідів та проведення в Україні у 2003 році Року людей з інвалідністю", на який відгукнулися обласні і міські державні адміністрації, соціальні служби для молоді.

Ці документи поєднані ідеєю з Конвенцією ООН про права дитини, в якій статтею 23 визначається право дитини-інваліда вести повноцінне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють впевненості у собі, а також право дитини на особливе піклування, доступ до освіти, відновлення

здоров'я, соціального, культурного і духовного життя.

Ці положення знайшли також відображення у Національній програмі "Діти України", в якій рання реабілітація дітей-інвалідів розглядається як проблема національного значення, що потребує першочергового розв'язання.

І якщо до 90-х років соціальна політика щодо інвалідів мала в основному компенсаційний характер, то сьогодні створення реабілітаційних центрів передбачає адаптацію дітей і молодих інвалідів до соціуму, а життєвого середовища — до інтересів та потреб інвалідів.

Серед науковців дана проблема знайшла висвітлення у дослідженнях Д.Вернер, Л.Вакуленка, Т.Добровольської, В.Мурзи, В.Мухіна, Н.Шабаліна, М.Шведа та ін.

Однак існує необхідність у вдосконаленні форм і методів реабілітації та соціальної підтримки даної категорії осіб.

Медична, соціальна й професійна різновиди реабілітації повинні супроводжуватися реабілітацією психологічною, спрямованою на відновлення особистого „Я”.

Більшість дітей-інвалідів позбавлена головного права, що визначено у Конвенції про права дитини, а саме „росту в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння”, а також можливості жити в умовах, „...в яких діти можуть брати активну творчу участь у соціальному і політичному житті своїх країн” [4]. Психіка багатьох із них травмована. Психічне здоров'я потребує підтримки.

Серед стилів спілкування в сім'ях найчастіше трапляється надмірна опіка (гіперопіка). Є ще категорія батьків, які намагаються контролювати внутрішнє „Я” в дитині, забуваючи насамперед про те, що кожна дитина є індивідуальною особистістю.

Трапляються й такі батьки, які вважають, що найцінніша риса особистості – слухняність, безумовне виконання всіх вимог старших. Така „слухняність”, підпорядкованість можуть породжувати слабкі характери, нерішучість, скутість. За словами Стендаля лише той характер сильний, в

якому дозріла самостійність, особиста думка, самокритичність, незалежність власних суджень і переконань, поглядів та поведінки.

Аналізуючи різне ставлення до дітей з обмеженими можливостями, доцільно виокремити **аспекти життєдіяльності дитини**, які є найбільш значущими для розкриття реабілітації як соціального процесу.

- Ставлення до дефекту дитини - проявляється в таких категоріях: усвідомлення (повне, часткове) чи неусвідомлення, сприйняття чи несприйняття (дитиною), пригніченість, адаптація чи дезадаптація. До того ж ставлення до власного дефекту зумовлене ставленням людей, які оточують дитину.

- Становище в сім'ї - гіперопіки чи гіпоопіки (недостатня увага), афективності (надмірність батьківського роздратування, невдоволення), авторитарності виховання, примусу.

- Навички самообслуговування. Цей спектр пов'язаний із врахуванням дитячої, вікової і педагогічної психології. Він містить предметну діяльність, маніпулювання дією, зону найближчого розвитку, уміння, навчання, наслідування, звички.

Зона реабілітації передбачає формування навичок доволіно брати й опускати предмети, перекладати їх із руки в руку, прикладати зусилля відповідно до розмірів ваги і форми, предмету.

- Рухова активність включає корекційні фізичні вправи, руховий режим, розвиток предметно-маніпулятивної діяльності рук (пальців) та інші.

- Пізнавальна активність пов'язана зі стимуляцією сенсомоторного розвитку дитини, який у поєднанні з емоційно-позитивним спілкуванням є основою формування психічних функцій, представлених у категоріях: мова, увага, цілеспрямована діяльність, емоційна реакція, комплекс поживлення, мислення, уява.

- Соціальна активність характеризується сімейно-побутовою, комунікативною, суспільно-трудовою діяльністю, проявом духовних і фізичних здібностей людини в гармонії із соціальним середовищем,

природою.

Система соціальної реабілітації дитини буде ефективною за умови якісного та повноцінного відновлення фізичного, психічного і соціального статусу дитини з вадами при мінімальних фінансових затратах, оскільки основні з них лежать на плечах батьків, що виховують дитину-інваліда.

Така система характеризується відкритістю та доступністю, вона наближена до місця проживання дитини, що дозволяє батькам брати участь у реабілітаційному процесі. Дитина не вилучається із сім'ї, не порушуються її біологічні, фізіологічні та психологічні зв'язки з матір'ю, рідними та близькими людьми. Цим дитина захищена від будь-яких посягань на свою гідність.

Реабілітація передбачає діагностику розвитку дитини з метою своєчасного забезпечення сім'ї спеціальною допомогою відразу ж після появи перших ознак відхилення у розвитку дитини.

Першою метою ранньої соціально-реабілітаційної роботи є забезпечення соціального, емоційного, інтелектуального і фізичного розвитку дитини з відхиленнями і спроба максимально розкрити її потенціал для навчання.

Другою важливою метою є попередження вторинних дефектів у дітей із відхиленнями у розвитку. Це може проявитися через дві основні причини: або ж після невдалої спроби призупинити просування первинних дефектів за допомогою медичного, терапевтичного чи навчального впливу, або ж у результаті порушення взаємовідносин між дитиною і сім'єю, спричиненого, в основному, тим, що сподівання батьків стосовно дитини не виправдалися.

Третьою метою ранньої соціально-реабілітаційної роботи є пристосування сім'ї, яка має дітей із відхиленнями у розвитку, щоб максимально ефективно задовольнити потреби дитини. Адже саме від цього залежить результативність процесу життєвого самовизначення, а в кінцевому підсумку – самореалізація дитини, її подальша доля. Для такої сім'ї фахівцями має бути розроблена індивідуальна програма, що відповідає

потребам і стилю життєдіяльності сім'ї.

Соціальна реабілітація дітей з особливими потребами ускладнюється і тим, що, крім фізичної або психічної недуги, ці діти мають занижену самооцінку, закомплексовані, у них не розвинені навички дрібної моторики, які сприяють успішному пошуку свого місця у суспільстві. Такі діти часто відчують себе непотрібними.

Таким чином, проблема соціальної реабілітації родин, які мають дітей із функціональними обмеженнями, пов'язана з необхідністю нормалізації сімейних взаємодій, поверненням до соціальної активності і налагодженням корисних взаємозв'язків зі своїм соціальним оточенням.

Література

1. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей.: Права дитини./ Збірник документів. – Львів: Оксарт, 1995. – С.51.
2. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист (збірник документів). В 2 т. /Упорядники В.І.Довженко, Л.С.Волинець, І.Б.Іванова та ін. – К.: АТ Видавництво „Столиця”, 1998.
3. Іванова І.Б. Програма діяльності центрів ССМ щодо соціальної роботи з дітьми та молоддю з особливими потребами. // Соціальна робота з молоддю в Україні: Збірник інформаційно-методичних матеріалів. – К.: Столиця, 1997.
4. Конвенція про права дитини. – К.: Українська правнича фундація, 1995. – 31 с.
5. Про становище інвалідів в Україні та основи державної політики щодо вирішення проблем громадян з особливими потребами / Державна доповідь. – К.: Соцінформ, 2002. – 160 с.

Аннотація

В данній статтє рассматриваются проблемы социально-реабилитационной работы с детьми-инвалидами. Раскрываются особенности работы специалиста с данной категорией детей.

Summary/

This article deals with the problems of social and rehabilitation work with children with special needs. They concentrate on the work of the specialists that work with this category of children.

Ключевые слова: дети инвалиды, социальная реабилитация, социальная диагностика

Key words: social rehabilitation, children with, special needs.